

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"БАНКІВСЬКА СИСТЕМА"
для студентів напряму підготовки 6.030508
"Фінанси і кредит"
спеціалізації "Банківська справа"
всіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2012

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи.
Протокол № 1 від 31.08.2011 р.

Укладачі: Холодна Ю. Є.
Рац О. М.

М54 Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни "Банківська система" для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" спеціалізації "Банківська справа" всіх форм навчання / укл. Холодна Ю. Є., Рац О. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 32 с. (Укр. мов.)

Наведено перелік теоретичних проблем, питання для самоконтролю, завдання для самостійного розв'язання, а також тести за модулями й темами.

Рекомендовано для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання.

Вступ

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки, серед проблем, що пов'язані з виходом України з кризового стану, важливе місце посідає формування ефективної банківської системи.

Становлення та розвиток банківської системи тісно пов'язані зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, дієвої системи регулювання і контролю банківських операцій, що, у свою чергу, потребує глибокого вивчення основ сучасної банківської справи, дослідження сутності й особливостей надання різноманітних банківських послуг, відстежування та врахування міжнародного досвіду, а також перспективних можливостей розвитку фінансово-кредитної системи в цілому.

Успішне функціонування банківської системи України значною мірою залежить від кваліфікації та знань банківських працівників. Для набуття необхідних, знань, умінь та навичок необхідною є самостійна робота, яка включає вивчення навчальної, наукової, періодичної та нормативно-правової літератури з дисципліни; засвоєння термінології, виконання тестів та навчальних завдань, написання науково-дослідних робіт.

До методичних рекомендацій з самостійної роботи студентів з дисципліни "Банківська система" включено перелік теоретичних проблем за кожною темою; проблемні питання; питання для самоконтролю; завдання для самостійного розв'язання, тестові запитання; рекомендовану літературу.

Модуль 1. Структурні компоненти банківської системи

Тема 1. Теоретичні засади організації банківської системи: сутність принципи побудови, функції

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Еволюція банківської діяльності.
2. Сутність банківської системи та її інституціональна структура.

3. Особливості побудови банківських систем у різних країнах.
4. Роль банківської системи в економічному розвитку країни.

Питання для обговорення:

1. Особливості виникнення банківської діяльності.
2. Визначення, цілі і напрями розвитку вітчизняної банківської системи.
3. Функції сучасних банків.
4. Проблеми та перспективи розвитку вітчизняної банківської системи. Визначення рівня розвитку банківської системи України та країн Європи.
5. Порівняльна характеристика одно- та дворівневої банківських систем на прикладах різних країн.
6. Особливості банківської системи у Харківській області.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Під час розгляду теоретичного матеріалу слід повторити основні категорії та поняття, які розглядались на лекції, потім доцільно перейти до роботи з рекомендованою літературою та нормативно-законодавчими актами. У результаті вивчення теми студент повинен знати основні етапи виникнення банків, їх функції, інституціональну структуру банківської системи, а також особливості побудови банківських систем різних країн світу.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Банківська діяльність та механізм її регулювання в умовах ринкової трансформації.
2. Фінансовий механізм підвищення ефективності функціонування банків.
3. Підвищення ефективності діяльності Національного банку України.
4. Організаційно-економічні аспекти підвищення ефективності функціонування банку.
5. Організація управління регіональною мережею банку.

Література: основна [1 – 3; 5 – 7; 11; 13; 15; 16]; ресурси мережі Інтернет [29; 30].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. Банківська система України складається з банківських установ:

- а) одного рівня;
- б) двох рівнів;
- в) трьох рівнів;
- г) правильна відповідь відсутня.

2. В Україні існують банківські об'єднання таких типів:

- а) банківська холдингова група;
- б) банківська корпорація;
- в) фінансова холдингова група;
- г) усі відповіді правильні.

3. Банк вважається спеціалізованим ощадним банком, якщо:

- а) понад 50 % активів є активами одного типу;
- б) понад 50 % пасивів є пасивами одного типу;
- в) понад 70 % активів є активами одного типу;
- г) понад 70 % пасивів є пасивами одного типу.

4. Характерні риси банківської системи :

- а) динамічність;
- б) дворівнева будова;
- в) саморегуляція;
- г) усі відповіді правильні.

5. Банківська система це:

а) законодавчо визначена самостійна система фінансових посередників, кредитних установ, об'єднань та асоціацій банків, які займаються банківською діяльністю на постійній професійній основі і здійснюють міжбанківські розрахунки між членами цієї системи;

б) законодавчо визначена чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які займаються банківською діяльністю на постійній професійній основі;

в) система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу грошей виключно в межах України;

г) функціонально взаємозв'язані в самостійну економічну структуру програмно-технічні засоби, що призначені для виконання міжбанківських розрахунків між її учасниками.

6. Згідно чинного банківського законодавства банк – це:

а) кредитна установа, що здійснює залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені;

б) юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності операції щодо залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик тощо;

в) банківське об'єднання, яке здійснює господарські операції для залучення грошових коштів фізичних і юридичних осіб;

г) установа, яка виконує активні та пасивні операції у сфері банківських послуг.

7. Державний банк – це:

а) банк, 90 % статутного капіталу якого належить державі;

б) банк, 100 % статутного капіталу якого належать державі;

в) банк, 100 % акціонерного капіталу якого належать державі;

г) банк, 50 % акціонерного капіталу якого належать акціонерним товариствам.

8. Банкам забороняється займатися діяльністю у сфері:

а) торгівлі та страхування;

б) обслуговування та надання рекомендацій;

в) кредитування та депозитного обслуговування;

г) усі відповіді правильні.

9. Банки можуть відкривати:

а) філії, відділення;

б) управління, відділення;

в) підприємства, представництва;

г) усі відповіді правильні.

10. Кредитні операції на тривалий строк під заставу нерухомості здійснюють банки:

а) інвестиційні;

б) ощадні;

в) депозитні;

г) іпотечні.

Практичні завдання

Завдання 1

Визначте приналежність наведених далі банківських продуктів до певного виду: банківська операція, банківська послуга, змішаний банківський продукт. Відповідь обґрунтуйте.

1. Надання кредиту суб'єкту господарської діяльності.
2. Розрахунково-касове обслуговування.
3. Надання гарантії.
4. Лізинг.
5. Консультація з питань оформлення угоди застави.
6. Відкриття акредитива.
7. Купівля опціону.
8. Видача чека.
9. Видача векселя.
10. Купівля цінних паперів інших емітентів.
11. Оренда сейфів.
12. Продаж дорожніх чеків.
13. Видача готівки за платіжною картою.
14. Андерайтинг.
15. Факторинг.
16. Аваль векселя.
17. Облік векселів.
18. Доміциляція векселя.
19. Прямі інвестиції.
20. Інкасація.
21. Продаж ювілейних монет.
22. Відповідальне зберігання цінностей.
23. Довірче управління коштами та цінними паперами клієнта за угодою.
24. Депозитарна діяльність.
25. Обмін валюти.

Методичні рекомендації

Банківські продукти слід розглядати з точки зору накопиченої та доданої вартості. Для банків накопичена вартість – це кошти, які банк акумулює для здійснення діяльності. Додана вартість створюється працівниками банку – це процентні доходи, комісії, дисконти, курсові різниці.

Пасивні операції і послуги банку пов'язані з формуванням його ресурсів, є витратними, тобто за їх результатами банк покриває видатки.

Пасивні операції – це комплекс упорядкованих дій банку, що пов'язані з формуванням його ресурсів (створенням накопиченої вартості) та використанням створеної доданої вартості.

Пасивні операції і послуги – це комплекс упорядкованих дій банку, що пов'язані безпосередньо з його обслуговуванням, що не зумовлює змін накопиченої вартості.

Активні операції і послуги банку пов'язані з розміщенням ресурсів для одержання доходу і забезпечення ліквідності. За аналогією з матеріальним виробництвом активні операції і послуги можна назвати банківськими продуктами.

Розрізняють такі активні банківські продукти:

банківські операції (наприклад, у разі неповернення кредиту банк втрачає і суму наданого кредиту – накопичену вартість, і процентні доходи за користування кредитом – додану вартість);

банківські послуги (наприклад, у разі несплати комісії за надання консультації банк втрачає лише комісійний дохід (додану вартість); при наданні послуг залучені кошти не використовуються);

змішані банківські продукти (наприклад, надання гарантій, поручительств, продаж опціонів).

Завдання 2

На основі публікацій у журналі "Вісник НБУ" проведіть дослідження за два попередні роки і зробіть висновки щодо кількості банків в Україні, що зареєстровані НБУ, їх класифікації; структури зобов'язань і активів найбільших банків України.

Контрольні питання

1. Теоретична основа, особливості та елементи банківської системи.
2. Сутність комерційного банку, мета та задачі банківської діяльності в сучасних умовах перехідної економіки.
3. Перелік та зміст основних задач, що вирішуються у процесі здійснення банківських операцій.
4. Поняття про функції банків.

Тема 2. Банки другого рівня як ключова складова банківської системи

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Організація діяльності та управління банком.
2. Банки на ринку банківських послуг.
3. Формування ресурсної бази банку.
4. Основи організації розрахунків.
5. Особливості кредитно-інвестиційних операцій банків.
6. Специфіка операцій банків в іноземній валюті.

Питання для обговорення:

1. Активні та пасивні операції банків.
2. Правові основи реєстрації банку.
3. Основи ліцензування банку.
4. Особливості організаційної структури банку.
5. Особливості функціональної структури комерційного банку.
6. Особливості здійснення операцій банків з формування ресурсів.
7. Особливості здійснення організації розрахунків та кредитно-інвестиційних операцій банку.
8. Особливості інвестиційної стратегії банку у формуванні портфеля цінних паперів.
9. Особливості здійснення банками операцій з іноземною валютою.
10. Сучасні тенденції розвитку банківських послуг та операцій за кордоном.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Під час розгляду теоретичного матеріалу слід повторити основні категорії та поняття, які розглядались на лекції, потім доцільно перейти до роботи з рекомендованою літературою та нормативно-законодавчими актами. У результаті вивчення теми студент має знати особливості організації банківської діяльності в Україні, основи формування ресурсної бази, розрахунково-касові, кредитно-інвестиційні операції, операції банків в іноземній валюті.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Управління кадровим потенціалом комерційного банку в ринкових умовах.
2. Залучені ресурси комерційного банку, оцінка ефективності їх формування та використання.
3. Розвиток кредитної діяльності банку в сучасних умовах.
4. Підходи до управління портфелем цінних паперів банку.
5. Інвестиційна діяльність банку: проблеми і перспективи.
6. Удосконалення роботи банку з валютними цінностями.

Література: основна [1 – 3; 8; 9; 12 – 15]; додаткова [19; 24; 27; 28].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. Банк може здійснювати банківську діяльність після таких дій:

- а) формування статутного капіталу;
- б) отримання ліцензії;
- в) одержання свідоцтва про державну реєстрацію;
- г) реєстрації в НБУ.

2. Ліцензія банку – це:

- а) надання банку статусу юридичної особи відповідно до вимог законодавства;
- б) документ, який містить відомості про господарську діяльність та підтверджує її здійснення;
- в) документ, який видається НБУ, на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяльність.

3. Залежно від періоду користування банківські ресурси поділяються на:

- а) залучені, запозичені;
- б) стабільні, нестабільні;
- в) постійні, тимчасові;
- г) дешеві, дорогі.

4. За економічним змістом банківські ресурси є:

- а) позичені, залучені, кредитні;
- б) власні, запозичені, залучені;
- в) інвестиційні, кредитні, депозитні;
- г) немає правильної відповіді.

5. Письмове розпорядження клієнта банку, який його обслуговує, на перерахування відповідної суми грошових коштів зі свого рахунку:

- а) безвідзивний акредитив;
- б) платіжна вимога доручення;
- в) розрахунковий чек;
- г) платіжне доручення;
- д) об'ява на внесення готівки.

6. Банківські рахунки в іноземній валюті бувають:

- а) бюджетні;
- б) поточні;
- в) анонімні.

7. Кредитний портфель банку – це:

- а) сукупність усіх позик, які видані банком;
- б) сукупність усіх позик, які надані банку;
- в) правильні відповіді а) та б);
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Під час здійснення банком кредитних операцій об'єктами довгострокового кредитування можуть бути:

- а) будівництво нових підприємств;
- б) купівля цінних паперів;
- в) здійснення екологічних заходів;
- г) усі відповіді правильні.

9. Банки надають кредит у таких випадках:

- а) підприємствам для придбання товарно-матеріальних цінностей;
- б) підприємствам, проти яких порушено справу про банкрутство;
- в) підприємства, які мають прострочену заборгованість за раніше отриманими позиками і несплаченими відсотками.

10. Інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок:

- а) позичкових фінансових коштів інвесторів;
- б) власних фінансових ресурсів;
- в) бюджетних коштів.

Практичні завдання

Завдання 1

На основі інвентарних даних згрупувати показники діяльності банку за 2011 р. на активи та пасиви та проаналізувати їх структуру за даними табл.

Показники діяльності банку

№ з/п	Показник	Сума, тис. грн.
1	Кошти бюджету та позабюджетних фондів	2 050
2	Кошти від НБУ	7 502
3	Субординований борг	1 200
4	Депозити фізичних осіб	4 500
5	Міжбанківські кредити та депозити	5 400
6	Кредити, які надані суб'єктам господарювання	12 000
7	Кредити, які надані іншим банкам	8 600
8	Інвестиційні вкладення	9 000
9	Кредити, які надані фізичним особам	21 500
10	Кошти суб'єктів господарювання	5 400
11	Вкладення в цінні папери	6 500

Завдання 2

У банк 1 жовтня 2011 р. звернувся клієнт з проханням відкрити депозитний рахунок на 9 місяців на суму 55 тис. грн під 16,5 % річних.

Розрахувати суму процентного доходу, отриманого клієнтом, за умови нарахування банком простого відсотка (база нарахування відсотків 360 днів). Клієнт отримує кошти наприкінці терміну дії депозитного договору.

Методичні рекомендації

Нарахування простого відсотка здійснюється за формулою :

$$FV = PV(1 + r \times n), \quad (1)$$

де, FV – нарощена сума;

PV – початкова сума;

r – ставка відсотка (денна);

n – період нарахування, днів.

Завдання 3

Клієнт з метою розміщення коштів на вкладний рахунок звернувся в декілька банків.

1. Банк А пропонує йому розмістити кошти на вкладному рахунку в гривні строком на 10 місяців під 18 % річних. За таким рахунком банк нараховує відсотки, використовуючи схему простих відсотків (база нарахування відсотків 360 днів).

2. Банк Б пропонує відкрити вклад у доларах США під 13 % річних строком на 10 місяців. За цим рахунком банк використовує схему нарахування складного відсотка, база нарахування відсотків 365 днів.

3. Банк В пропонує розмістити кошти на вкладному рахунку в гривні строком на 12 місяців під 16 % річних. За цим рахунком банк використовує схему нарахування складного відсотка, база нарахування відсотків 365 днів.

4. Клієнт має у своєму розпорядженні 45 тис. грн. Курс долара до гривні становить 8,02 – 8,04.

Визначити найбільш вигідні для клієнта умови розміщення коштів на вкладному рахунку.

Методичні рекомендації

Нарахування відсотка здійснюється за формулою :

$$FV = PV(1 + r)^n, \quad (2)$$

де, FV – нарощена сума;

PV – початкова сума;

r – ставка відсотка (річна);

n – період нарахування.

Завдання 4

Банк надав підприємству кредит у сумі 150 тис. грн строком на 5 років під 22,5 % річних. Розрахувати суму заборгованості підприємства перед банком на момент закриття кредитного договору та суму відсотків, отриманих банком, за умови, що погашення кредиту проводиться рівними терміновими внесками в кінці кожного року. Відсотки погашаються по закінченню терміну дії кредитної угоди.

Завдання 5

Підприємство продало товар на умовах комерційного кредиту з оформленням простого векселя. Номінальна вартість векселя 320 тис. грн термін 50 днів. Через 30 днів з моменту оформлення векселя

підприємство передало його банку для обліку. Процентна ставка за кредитом становить 23 % річних. Розрахувати суму, що отримана банком і суму, що отримана підприємством.

Завдання 6

Розрахувати крос-курс долара США до євро, якщо курс долара США до гривні становить 8,01 – 8,04; курс євро до гривні становить 11,99 – 12,03.

Контрольні питання

1. Порядок реєстрації банків з іноземним капіталом.
2. Ліцензування банків та банківської діяльності.
3. Порядок створення та використання фондів і резервів комерційних банків.
4. Сутність депозитних операцій банків.
5. Порядок відкриття та ведення банками рахунків в національній та іноземній валютах.
6. Організація міжбанківських розрахунків.
7. Сутність кредитної діяльності банку.
8. Методика оцінки кредитоспроможності позичальника.
9. Порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками банків.

Тема 3. Центральний банк як перший рівень банківської системи

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Статус та основні функції центрального банку. Структура Національного банку України.
2. Операції центрального банку.
3. Грошово-кредитна політика, механізм та інструменти її реалізації.
4. Валютна політика.

Питання для обговорення:

1. Виникнення та монопольні функції центральних банків у різних країнах.
2. Діалектика розвитку Національного банку України згідно діючого законодавства.

3. Організаційна та функціональна структури управління Національним банком України.

4. Зміст ГКП центрального банку, її місце і роль в державному регулюванні економіки.

5. Приклади використання інструментарію ГКП в економічних процесах.

6. Регулювання НБУ поточних валютних операцій та операцій, що пов'язані з рухом капіталу.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Під час розгляду теоретичного матеріалу слід повторити основні категорії та поняття, які розглядались на лекції, потім доцільно перейти до роботи з рекомендованою літературою та нормативно-законодавчими актами. У результаті вивчення теми студент повинен знати основні етапи створення НБУ, його функції, а також структуру управління. Для розуміння сутності грошово-кредитної політики необхідно вивчити її об'єкти, суб'єкти та цілі проведення. В результаті вивчення теми студент повинен вміти досліджувати особливості формування та реалізації грошово-кредитної політики в Україні.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Становлення та розвиток центральних банків у Європі.
2. Діалектика розвитку НБУ.
3. Грошово-кредитна політика НБУ в поточному році.
4. Грошово-кредитна політика в країнах Східної Європи та оцінка можливостей використання передового європейського досвіду в Україні.
5. Політика рефінансування комерційних банків у країнах Європейської економічної співдружності.
6. Обов'язкове резервування коштів у комерційних банках як інструмент регулювання ліквідності та грошового обороту. Порівняльна характеристика країн західної Європи та України.
7. Концепція створення національної платіжної системи України на сучасному етапі розвитку банківського сектора.
8. Становлення системи валютного контролю та регулювання в Україні.

Література: основна [1 – 4; 10; 16; 17]; додаткова [19 – 27]; ресурси мережі Інтернет [30].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. Основною ознакою, що "виділила" центральні банки серед усіх банків є:

- а) рефінансування банків;
- б) виконання агентських функцій для уряду;
- в) функція єдиного емісійного центру;
- г) функція нагляду за діяльністю банків.

2. Термін "центральний банк" має на увазі:

- а) великий банк, що знаходиться у центрі банківської системи;
- б) посередника між державою та іншою економікою;
- в) емісійний банк;
- г) державний банк.

3. Які з перерахованих операцій центрального банку відносяться до пасивних:

- а) емісія банкнот;
- б) купівля державних облігацій;
- в) купівля казначейських векселів;
- г) прийом внесків населення;
- д) прийом внесків підприємств;
- є) прийом внесків держави;
- ж) прийом внесків банків;
- з) купівля іноземної валюти;
- і) переоблік векселів.

4. Які з перерахованих операцій центрального банку відносяться до активних:

- а) емісія банкнот;
- б) купівля державних облігацій;
- в) купівля казначейських векселів;
- г) прийом внесків населення;
- д) прийом внесків підприємств;
- є) прийом внесків держави;
- ж) прийом внесків банків;
- з) купівля іноземної валюти;
- і) переоблік векселів.

5. Під час проведення рестрикційної грошово-кредитної політики діяльність центрального банку спрямована на:

- а) розширення ресурсної бази банків;
- б) зменшення портфеля цінних паперів центрального банку;
- в) активізацію підприємницької діяльності.

6. У збільшенні пропозиції грошей беруть участь:

- а) центральний банк;
- б) центральний банк і комерційні банки;
- в) центральний банк і уряд;
- г) центральний банк, уряд і комерційні банки.

Практичні завдання

Завдання 1

Об'єм грошової маси в країні склав на кінець року 510 млрд грн. На початку роки центральний банк зробив емісію в розмірі 15 млрд грн і установив норму обов'язкових резервів у розмірі 10 %. Який буде об'єм грошової маси в країні?

Завдання 2

Проводячи політику "дешевих грошей" центральний банк вирішив зменшити грошову пропозицію на суму 25 млрд дол. Відомо, що облігації на суму 1 млрд. дол. купуються населенням за рахунок готівки, інші – за рахунок засобів, що зберігаються в комерційних банках. Норма обов'язкових резервів – 15 %. На яку суму центральний банк готовий придбати державні цінні папери?

Контрольні питання

1. У яких країнах з'явилися перші центральні банки, чому це відбулось саме там?

2. Яку роль відіграє Європейський Центральний банк у процесі формування та розвитку валютної системи?

3. Оцініть ступінь незалежності НБУ від уряду за "шкалою незалежності".

4. Яку роль відіграє НБУ у процесі формування та розвитку валютної системи?

5. Інституційні основи діяльності НБУ.

6. Грошово-кредитна політика в країнах Східної Європи та оцінка можливостей використання передового європейського досвіду в Україні.

7. Операції на відкритому ринку як інструмент регулювання грошового обороту в Німеччині.

8. Операції на відкритому ринку як інструмент регулювання грошового обороту в США.

9. Організація валютного регулювання центральними банками США. Управління золотовалютними резервами країни.

10. Проблеми формування та управління золотовалютними резервами.

Модуль 2. Функціонування банківської системи на етапі глобалізації фінансових відносин

Тема 4. Стабільність банківської системи

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Ризик у банківській діяльності.
2. Стабільність банківської системи та системний ризик.
3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку.
4. Антикризове управління банківською системою.

Питання для обговорення:

1. Сутність та принципи класифікації банківських ризиків.
2. Механізм розрахунку системного ризику.
3. Практика управління банківськими ризиками на мікро- та макрорівнях.
4. Антикризова програма для банків в сучасних умовах.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Для розуміння сутності стабільності банківської системи та її складових, необхідно розуміти основні поняття ризик-менеджменту в банку. При цьому важливо звернути увагу на окремі види ризиків банківської діяльності, а також методи їх мінімізації. В результаті вивчення теми студент повинен вміти орієнтуватися у існуючих методах визначення ризику банківської діяльності, а також знати основні методи управління банківськими ризиками.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Управління ризиками банківської діяльності.
2. Стратегії та методи управління ліквідністю в банку.
3. Фінансова стійкість банку, методи її оцінки та зміцнення.
4. Забезпечення фінансової стабільності банків України.
6. Фінансові результати комерційного банку та шляхи їх збільшення.
7. Антикризове управління у банку.

Література: основна [3; 7; 10;11; 13; 15; 17]; додаткова [19; 20; 23; 26].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. Скільки груп нормативів встановлено НБУ для регулювання діяльності банків:

- а) 3;
- б) 4;
- в) 5;
- г) 6.

2. Регулятивний капітал складається з:

- а) основного, додаткового, резервного капіталів;
- б) основного, додаткового, субординованого капіталів;
- в) основного, додаткового капіталів;
- г) основного, додаткового, статутного капіталів;

3. Яка кількість нормативів входить в групу нормативів кредитного ризику?:

- а) 3;
- б) 4;
- в) 5;
- г) 2.

4. Система взаємопов'язаних узагальнених показників, які відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період, це:

- а) фінансова звітність;
- б) звіт про прибутки та збитки;
- в) баланс;
- г) звіт про банківські операції.

5. Показник ROA відображає:

- а) рівень прибутку банку;
- б) прибутковість капіталу банку;
- в) прибутковість активів банку;
- г) рентабельність активів банку.

Практичні завдання

Завдання 1

Визначити суму резерву для покриття можливих втрат за кредитними операціями банку станом на 01.01.2012 р. виходячи з наступних даних:

1. Кредит у сумі 125 тис. грн виданий без забезпечення. Банком кредит класифікований як "стандартний".
2. Кредит у сумі 500 тис. грн виданий під гарантію Кабінету Міністрів України на суму 500 тис. грн. Банком кредит класифікований як "субстандартний".
3. Кредит у сумі 550 тис. грн виданий під заставу нерухомості в сумі 500 тис. грн і банківських металів у сумі 200 тис. грн. Банком кредит класифікований як "стандартний".
4. Кредит у сумі 350 тис. грн виданий під заставу державних цінних паперів у сумі 235 тис. грн і недержавних цінних паперів у сумі 125 тис. грн. Кредит класифікований банком як "під контролем".

Завдання 2

Визначити суму резерву для покриття можливих втрат за кредитними операціями банку станом на 01.06.2011 р. виходячи з наступних даних:

1. Кредит в сумі 100 тис. грн виданий під гарантію Кабінету Міністрів України на суму 100 тис. грн. Банком кредит класифікований як "стандартний";
2. Кредит у сумі 250 тис. грн виданий під заставу майнових прав на грошові депозити в сумі 250 тис. грн. Банком кредит класифікований як "субстандартний";
3. Кредит у сумі 400 тис. грн виданий під заставу нерухомості в сумі 600 тис. грн. Банком кредит класифікований як "стандартний";
4. Кредит у сумі 50 тис. грн виданий під заставу автотранспорту в сумі 100 тис. грн. Банком кредит класифікований як "субстандартний".

Методичні рекомендації

Для розрахунку резерву на покриття можливих збитків від кредитних операцій банк визначає чистий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і зважує його на встановлений коефіцієнт резервування.

Чистий кредитний ризик визначається по кожній кредитній операції шляхом зменшення валового кредитного ризику на вартість прийнятого забезпечення.

Контрольні питання

1. Що таке ризик фінансового лівереджу?
2. Надійність, ліквідність та платоспроможність сучасного банку
3. Які особливості впровадження механізму антикризового управління для проблемних банків?
4. Розвиток міжбанківських розрахунків як фактор підвищення стабільності фінансового сектору України.

Тема 5. Банківська система в умовах глобалізації

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Створення та особливості функціонування міжбанківських об'єднань.
2. Сфери міжнародного банківського бізнесу.
3. Діяльність банків у міжнародних фінансових центрах.
4. Іноземний капітал у банківській системі.
5. Взаємодія національної банківської системи з міжнародними фінансовими організаціями.

Питання для обговорення:

1. Види об'єднань у банківській діяльності. Міжбанківські об'єднання.
2. Розвиток міжнародного банківського бізнесу в умовах глобалізації: злиття та поглинання.
3. Вплив іноземного капіталу на банківську систему України
4. Іноземні банки на фінансових ринках країн Центрально-Східної Європи.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Під час самостійного вивчення теми необхідно визначити види міжбанківських об'єднань та їх роль у міжнародному банківському бізнесі. Вивчаючи теоретичні аспекти функціонування банківської системи в умовах глобалізації, потрібно звернути увагу на наявний іноземний капітал та його вплив на банківську систему України.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Конкурентоспроможність банківської системи України в глобалізаційному просторі.
2. Особливості взаємодії банківської системи України з міжнародними фінансовими організаціями.
3. Злиття та поглинання в банківській сфері.
4. Іноземний капітал на ринку банківських послуг України: переваги та недоліки.
5. Інформаційні системи банку та напрями їх удосконалення.
6. Напрямки інноваційної діяльності у банківській сфері.

Література: основна [3; 5; 8; 12; 13; 15; 17]; додаткова [19; 24 – 27].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. Банківська корпорація – це юридична особа:

- а) засновниками якої є виключно філії банків;
- б) засновниками та акціонерами є виключно фізичні особи;
- в) засновниками та акціонерами є виключно банківські представництва;
- г) засновниками та акціонерами якої є виключно банки.

2. Скільки відсотків акціонерного капіталу належить материнській компанії в фінансовій холдинговій групі?

- а) 50 %;
- б) 25 %;
- в) 100 %;
- г) 35 %.

3. Банківське об'єднання, до складу якого входять переважно установи, що займаються фінансовою діяльністю і серед них має бути щонайменше один банк – це:

- а) банківська корпорація;
- б) банківська асоціація;
- в) банківська холдингова група;
- г) фінансова холдингова група.

4. До скількох об'єднань може входити один банк:

- а) до жодного;
- б) до одного;
- в) до трьох;
- г) до багатьох.

5. Банківська корпорація обслуговує:

- а) фізичних та юридичних осіб;
- б) банки;
- в) небанківські фінансові установи;
- г) усі фінансово-кредитні установи, що діють на ринку.

Практичні завдання

Завдання 1

До НБУ звернулись особи-нерезиденти, які мають намір створити банк з іноземним капіталом. Визначте, якими мають бути їхні дії для отримання попереднього дозволу НБУ на створення банку з іноземним капіталом, а також перелік документів, що потрібно подати для отримання відповідного дозволу.

Завдання 2

До НБУ звернувся банк з клопотанням про видачу письмового дозволу на здійснення операцій з валютними цінностями в частині ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України. Рівень регулятивного капіталу банку – 130 млн грн. Потрібно визначити дії НБУ щодо видачі дозволу, а також зазначити, за яких умов може бути отриманий письмовий дозвіл.

Контрольні питання

1. Позитивні та негативні риси створення міжбанківських об'єднань в сучасних умовах.

2. Доведіть ефективність присутності іноземного капіталу для вітчизняного банківського сектору.

3. Охарактеризуйте міжнародні фінансові організації з якими працюють вітчизняні банки.

Тема 6. Державне регулювання банківської системи

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Регулювання діяльності банків. Антимонопольне регулювання.
2. Банківський нагляд: завдання та принципи діяльності.
3. Фінансовий моніторинг.
4. Міжнародні стандарти банківської діяльності.
5. Розвиток банківського регулювання на наднаціональному рівні.
6. Соціальна відповідальність банківського сектору.

Питання для обговорення:

1. Економічна сутність, необхідність і задачі регулювання банківської діяльності.
2. Основні напрями регулювання НБУ діяльності комерційних банків.
3. Нагляд за діяльністю банків: безвиїзний та шляхом виїзного інспектування.
4. Реорганізація та ліквідація банку.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Вивчаючи дану тему, слід розуміти, що регулювання та нагляд за діяльністю банків – важлива функція держави, яку вона виконує з метою забезпечення стабільності банківської системи. У дослідженні цієї теми, окрім навчальної літератури, студент має розглянути відповідну правову базу: закони, що регламентують діяльність банків та окремі положення у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив. Необхідно звернути увагу на інституційну побудову наглядових органів провідних країн світу; структурну побудову, завдання, функції та повноваження органу банківського нагляду в нашій країні.

Теми фіксованих виступів та доповідей

1. Науково-методичні основи регулювання ринку банківських послуг.
2. Напрями вдосконалення державного регулювання розвитку банківської інфраструктури в Україні
3. Банківський нагляд: методи, функції, перспективи розвитку.
4. Встановлення НБУ економічних нормативів, що регламентують діяльність комерційних банків.
5. Заходи впливу на комерційні банки за порушення банківського законодавства: не примусові та примусові.
6. Соціальна відповідальність банків в умовах економічної кризи та післякризовий період в Україні.

Література: основна [2; 8; 10; 13; 15 – 17]; додаткова [19 – 21; 26].

Завдання для перевірки знань

Тести

1. НБУ здійснює державне регулювання діяльності банків у таких формах:

- а) індикативне та економічне регулювання;
- б) адміністративне та індикативне регулювання;
- в) банківське та державне регулювання;
- г) адміністративне та економічне регулювання.

2. Норматив поточної ліквідності встановлюється для:

- а) забезпечення своєчасного виконання своїх зобов'язань;
- б) визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку;
- в) контролю за здатністю банку виконувати прийняті коротко-строкові зобов'язання;
- г) усі відповіді правильні.

3. Система рейтингів, при використанні якої вираховують індекс кожного з оціночних показників фінансового стану банку має назву:

- а) номерна;
- б) індексна;
- в) бальна;
- г) немає правильної відповіді.

4. Що означає компонент "С" при визначенні рейтингових оцінок за рейтинговою системою "CAMELS"?

- а) чутливість банку до ринкового ризику;
- б) достатність капіталу;
- в) надходження банку;
- г) якість активів банку.

5. Коли під час визначення сукупного рейтингу банку за рейтинговою системою "CAMELS" присвоєно оцінку "4", то це означає, що рейтинг банку:

- а) сильний;
- б) незадовільний;
- в) задовільний;
- г) граничний.

Практичні завдання

Завдання 1

Визначити рейтингову оцінку достатності капіталу банку за рейтинговою системою "CAMELS", якщо показники регулятивного капіталу банку: адекватності основного і регулятивного капіталу відповідають встановленим нормативним значенням. В банку спостерігається середній стабільний рівень надходжень, що забезпечує йому прибуткову діяльність у деяких періодах. Добре врегульований процес зростання капіталу, який визначено політикою банку і підтверджується фактичними даними показників діяльності банку. Керівництво банку здатне визначити ризики, що пов'язані з банківськими операціями, та їх вплив на достатність регулятивного капіталу, і сформувати в повному обсязі резерви під активні операції. Акціонери здатні, в разі потреби, нарощувати капітал, розмір дивідендів обґрунтований і забезпечує дохід акціонерам, не перешкоджаючи необхідному зростанню статутного та/або регулятивного капіталу. В банку є незначний рівень негативно класифікованих активів (з урахуванням сформованих резервів під ці активи).

Завдання 2

Визначте розмір штрафу, який стягуватиме НБУ з банку-порушника, якщо банк із зареєстрованим і сплаченим статутним капіталом у розмірі 150 млн грн за звітний місяць мав такі середньозважені значення нормативів ліквідності: Н4 – 15,24 %; Н5 – 14,20 %; Н6 – 39,22 %.

За нормативом миттєвої ліквідності – це друге порушення протягом календарного року, а за нормативами поточної та короткострокової ліквідності відповідно – третє та перше.

Контрольні питання

1. Організація банківського регулювання в зарубіжних країнах.
2. Визначення рейтингової оцінки діяльності банків.
3. Особливості узагальнювано системи "CAMELS" для аналізу основних показників банків.
4. Система штрафних санкцій з боку НБУ за порушення банківського законодавства.

Рекомендована література

Основна

1. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. для студ. екон. спец. / О. В. Васюренко. – К. : Знання, 2008. – 318 с.
2. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків: навч. посібн. для студ. ВНЗ. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 522 с.
3. Коваленко В. В. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 187 с.
4. Колодізєв О. М. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / за заг. редакцією к.е.н., доц. Колодізєва О. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 310 с.
5. Копилюк О. І. Банківські операції : навч. посіб. / О. І. Копилюк, Г. В. Бондарчук-Грита. – К. : Знання, 2010. – 447 с.
6. Косова Т. Д. Банківські операції: навч. посібн. / Т. Д. Косова, О. Р. Циганов ; Донецький держ. ун-т управління. – Донецьк : Норд-Прес ; ДонДУУ, 2008. – 350 с.
7. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посібн. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – К. : УБС НБУ : Знання, 2010. – 390 с.

8. Крупка М. І. Банківські операції : підручник / М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н. Г. Пайтра ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – 311 с.
9. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав`янська, О. Г. Коренєва. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2007. – 796 с.
10. Мороз А. М. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / за ред. А. М. Мороза та М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
11. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна ; Київський національний економічний ун-т – 2. вид., виправ. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
12. Снігурська Л. П. Банківські операції і послуги : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / Л. П. Снігурська ; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К. : МАУП, 2006. – 456 с.
13. Холодна Ю. Є. Банківські операції : конспект лекцій / Ю. Є. Холодна. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 124с.
14. Череп А. В. Банківські операції : навч. посібн. для студ. ВНЗ / А. В. Череп, О. Ф. Андросова. – К. : Кондор, 2008. – 407 с.
15. Фурсова В. А. Банківські операції : навч. посібн. для практич. занять / В. А. Фурсова ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т" . – Х. : ХАІ, 2010. – 56 с.
16. Холодна Ю. Є. Центральний банк і грошово-кредитна політика: конспект лекцій / Холодна Ю. Є., Рац О. М. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 130 с.
17. Швайка, М. А. Банківська система України: проблеми становлення і удосконалення / М. А. Швайка; упоряд., заг. ред. Овсянникова О. М. ; Асоц. деп. Верховної Ради України. – К. : Вид-во Київ. міжнар. ун-ту, 2010. – 760 с.

Додаткова

18. Боришкевич О. В. Валютне регулювання та контроль : навч. посібн. / О. В. Боришкевич та ін. ; заг. ред. О. В. Боришкевич ; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2008. – 400 с.

19. Буковинський С. А. Фінансово-банківська система України у європейському вимірі / упоряд. С. А. Буковинський та ін. ; Національний банк України ; Комітет Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності ; Фонд Фрідріха Еберта (регіональне бюро в Україні, Білорусі та Молдові). – К. : ВД "Козаки", 2002. – 224 с.
20. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг в Україні (організаційно-правові аспекти) : монографія / С. А. Буткевич ; Крим. юрид. ін-т Одеського держ. ун-т внутр. справ. – Сімф. : Кримнавчпеддержвидав, 2010. – 285 с.
21. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. Київський національний економічний ун-т / А. М. Герасимович (ред.). – К. : КНЕУ, 2003. – 600 с.
22. Ковальчук Т. Т. Сучасні платіжні системи : монографія / Т. Т. Ковальчук, В. С. Лук'янов. – К. : Знання, 2010. – 190 с.
23. Колодізєв О. М. Безпека банківської діяльності : конспект лекцій / О. М. Колодізєв и др. ; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 204 с.
24. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України : монографія / С. В. Леонов. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 375 с.
25. Олійник О. М. Довгострокове кредитування населення в Україні : монографія / О. М. Олійник. – К. : Логос, 2008. – 156 с.
26. Онищенко В. О. Економічна безпека банківської діяльності в Україні : монографія / В. О. Онищенко та ін. ; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. – Полтава : ПолтНТУ, 2011. – 347 с.
27. Пустовійт Р. Ф. Банківська система України в Європейському контексті: генеза, структура, конкурентний потенціал : монографія / Р. Ф. Пустовійт, В. В. Анісімов та ін. ; за ред. Р. Ф. Пустовійт ; Національний банк України, Університет банківської справи. – К. : УБС НБУ, 2009. – 399 с.
28. Смовженко Т. С. Антикризове управління стратегічним розвитком банку : монографія / Т. С. Смовженко и др. ; Національний банк України, Університет банківської справи. – К. : УБС НБУ, 2008. – 473 с.

Ресурси мережі Інтернет

29. Про банки і банківську діяльність: Закон України. Затв. Постановою Верховної Ради України від 11.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

30. Про Національний банк України: Закон України. Затв. Постановою Верховної Ради України № 679-14 від 30.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

31. Про Комісію Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків: Постанова Правління Національного банку України від 9 листопада 1998 р. № 470 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

32. Про порядок створення і реєстрації комерційних банків: Положення НБУ. Затв. Постановою Правління НБУ № 281 від 21.08.1998 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

33. Про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та його коштів: Положення НБУ: Указ Президента України № 996/98 від 10.09.98 р. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до комерційних банків за порушення банківського законодавства № 38 від 04.02.98 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

34. Про порядок видачі банкам ліцензії на здійснення банківських операцій: Положення НБУ. Затв. Постановою правління НБУ № 181 від 06. 05. 1998 р. зі змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

35. Про порядок формування банківською системою України обов'язкових резервів: Положення НБУ. Затв. Постановою Правління Національного банку України від 26.12.96 р. № 333 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

36. Про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України: Інструкція № 4. Затв. Постановою Правління Національного банку України № 335 від 13.10.1997 р. із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

37. Про міжбанківські розрахунки в Україні: Інструкція. Затв. Постановою Правління НБУ № 621 від 27.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"БАНКІВСЬКА СИСТЕМА"
для студентів напряму підготовки 6.030508
"Фінанси і кредит"
спеціалізації "Банківська справа"
всіх форм навчання**

Укладачі: **Холодна Юлія Євгеніївна**
Рац Ольга Миколаївна

Відповідальний за випуск **Колодізєв О. М.**

Редактор **Шаповал Г. В.**

Коректор **Бриль В. О.**

План 2012 р. Поз. № 105.

Підп. до друку Формат 60 x 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 2,5. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.*